

Жихор О.Б.,
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ
Кузьминчук Н.В.,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНО-СТРУКТУРНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕГІОНІ ЯК НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

В наукових публікаціях [1; 2; 5 та ін.] відзначається, що до територіально-структурних процесів відносяться процеси, результатом яких є зміни в територіальній структурі. Сказане засвідчує, демографічні, соціальні, економічні та інші процеси можуть бути територіально-структурними. Отже, інноваційні процеси, які зумовлюють зміни в територіальній структурі економіки, чи будь-якої іншої сфери (наприклад, сфери побуту, чи відпочинку) можна вважати також територіально-структурними процесами.

Метою даного дослідження є окреслення методів і підходів до здійснення соціально-економічного аналізу територіально-структурних процесів в регіоні як соціально-економічних наслідків реалізації інноваційної політики. Отже, насамперед, треба за допомогою тих чи інших методів виявити ті елементи (заходи) інноваційної політики, які перетворюються в джерела формування територіально-структурних процесів. Для реалізації цього завдання нами використано традиційні методи, такі, як літературний, історичний, економічний, просторового аналізу тощо. Це дало змогу виявити, що протягом останніх років в Україні активно розвивалася інноваційна інфраструктура, яка повинна була стати каталізатором територіально-структурних процесів в регіоні з очікуваними соціально-економічними наслідками.

Так, 30 грудня 2005 року Указом Президента України «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій» [3] № 1873/2005 утворено Державне агентство України з інвестицій та інновацій (Держінвестицій). Протягом трьох років цей орган розвинувся. Суттєво урізноманітнилася його структура, зокрема структура центрального апарату, в складі якого такі важливі відділи, як інституційного інвестування, інвестиційної інфраструктури, корпоративного управління, аналізу інвестиційного клімату, державних інвестиційних програм, моніторингу та експертизи інвестиційних проектів, реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, експертизи та супроводження інноваційних проектів, регіональних програм інноваційного розвитку, інтелектуальної власності та трансферу технологій, міжнародного співробітництва, фінансового та інвестиційного законодавства, цивільного законодавства та підприємництва, правового забезпечення управління об'єктами державної власності та ін. [4].

Протягом травня-липня 2007 року Держінвестицій утворило національну мережу з 11 регіональних центрів інноваційного розвитку, які розташовані у м.м. Вінниця, Дніпропетровськ, Донецьк, Київ, Львів, Луцьк, Миколаїв, Севастополь, Ужгород та Харків і охоплюють своєю діяльністю всю територію України (на основі розпорядження КМУ «Питання утворення регіональних центрів інноваційного розвитку», схвалено 3 травня 2007 р.).

Основними завданнями діяльності регіональних центрів інноваційного розвитку були визначені: здійснення аналізу інноваційного потенціалу й забезпечення наукової підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіону; сприяння розвитку інформаційно-консалтингового забезпечення інноваційної діяльності й розвитку; підтримка процесу становлення та розширення регіональної інноваційної інфраструктури; організація взаємодії науково-дослідних, інноваційних підприємств, установ та організацій, органів державної влади щодо інноваційного розвитку відповідних регіонів [4 і узагальнення автора].

Передбачалося, що створення мережі регіональних центрів інноваційного розвитку сприятиме поліпшенню інноваційної інфраструктури у регіонах, забезпеченню сприятливих умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу, про що неодноразово говорилося в нормативно-правових актах, документах, засобах масової інформації та в наукових публікаціях.

Але, використання аналітичного методу дозволило нам стверджувати, що такі передбачення були явно перебільшені. Наприклад, доцільно задуматися, наскільки правомірним є застосування словосполучення слів типу «Чорноморський регіональний центр інноваційного розвитку з центром в Миколаєві». Виходить, що мова йде про «регіональний центр» з «центром». Чи не зрозумілішою була б назва типу «Чорноморський район (регіон) інноваційного розвитку з центром в Миколаєві».

Ще цікавіші висновки можна отримати, коли застосувати метод порівняння для зіставлення регіональних центрів (як територіальних утворень) з зонами впливу наукових центрів та соціально-економічними районами України. Важливо наголосити, що такі зіставлення можливі лише при застосуванні картографічного методу. Про незамінність застосування такого методу в регіональних дослідженнях говорили як зарубіжні вчені (наприклад, Дж. Джонстон, Г. Харман, П. Хаггет, Е. Алаєв), так і вітчизняні дослідники (зокрема, Ф.Д. Заставний, Я.Б. Олійник, О.І. Шаблій, Л.Т. Шевчук). Ось як, наприклад, говорить про картографічний метод Л.Т. Шевчук: «Картографічний метод є одним із найбільш поширених методів дослідження розвитку і розміщення продуктивних сил. Він, відомий з давніх часів, але його можна

відносити до сучасних, якщо розглядати як особливу форму просторового моделювання. Адже, карта, картосхема - це логічна образно-знакова модель території, яка цілеспрямовано відображає об'єкти, явища, зв'язки і взаємозалежності, що відносяться до цієї території. Карта виконує двояку роль: вона є і результатом досягнутого рівня знань про територію, об'єкти і явища, які до неї відносяться, і інструментом пізнання, який дозволяє шляхом умозаключень піднятися на більш високу ступінь знань» [5, с.62-63].

Отже, застосовуючи картографічний метод, зіставимо регіональні центри (як територіальні утворення) з зонами впливу наукових центрів та соціально-економічними районами України.

Зіставлення засвідчують наступне:

По-перше, зони впливу наукових центрів не співпадають з інноваційними центрами, а отже, виникає розбіжність між науковою діяльністю та інноваційною діяльністю як системоутворюючими видами діяльності, що формують відповідні територіальні системи.

По-друге, такі ж розбіжності мають місце між границями інноваційних центрів і соціально-економічних районів.

В результаті інноваційні територіально-структурні процеси, які мали б бути активними і потужними завдяки сформованій інноваційній інфраструктурі, є надзвичайно слабкими (вони не можуть суттєво впливати на територіальну структуру економіки як країни загалом, так і окремих регіонів зокрема), а по-друге, вони є анархічними та різнонаправленими і не можуть забезпечити очікувані результати.

Сказане наштовхує на роздуми стосовно того, що в силу тих чи інших причин Держінвестицій України, основними завданнями якого є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій й інноваційної діяльності та створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності, справляється з ними не в повній мірі.

Таким чином, очевидно, що недоліки у формуванні інноваційної інфраструктури деформували інноваційні територіально-структурні процеси: по-перше, вони були надзвичайно слабкими і не могли суттєво впливати на територіальну структуру економіки як країни так і її регіонів, а по-друге, вони були анархічними та різнонаправленими і не могли забезпечити очікувані результати. З іншого боку, спостерігалось формування стійкого територіально-структурного процесу збільшення управлінських та інших інноваційних організацій, які концентруються переважно в Києві, наслідком чого є зростання гіпертрофованості управлінського інноваційного апарату, сконцентрованого в столиці, зростання асиметрії функції управління в господарському комплексі країни та регіонах.

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.

2. Гранберг А.С. Основы региональной экономики: Учебник для вузов. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 495 с.

3. Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.ua>

4. Офіційний сайт Держінвестицій. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.exchange.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=207&id=1036>

5. Шевчук Я.В. Депресивні територіальні суспільні системи: критерії визначення та напрямки санації. – Львів: ІРД НАН України, 2008. - 133 с.